

Таймасханов Халід Таймасханов – здобувач вищої освіти I курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник – Царьова І. В., докторка філологічних наук, професорка кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

КОНЦЕПТ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО» У СУЧАСНОМУ РОЗУМІННІ

Сучасне кримінальне право розглядається як необхідний інструмент забезпечення суспільної і національної безпеки; гарант суспільного спокою, що специфічними засобами регулює антисоціальну активність суб'єктів злочину. Аналіз наукової літератури з проблеми свідчить про певну дискусійність теоретичних розробок у сфері визначення загальних підстав концепту «кримінальне право», що вказує на складність порушеної проблеми.

За твердженням П. Фріса, кримінально-правова політика становить самостійний напрям внутрішньої правової політики України, завдяки якому, на підставі загальної теорії боротьби зі злочинністю, розробляють стратегію і тактику, формулюють основні завдання, принципи, напрями і мету кримінально-правового впливу на злочинність, засоби їх досягнення та виражається в нормах кримінального закону, практиці їх застосування, актах офіційного тлумачення кримінально-правових норм та постановках Пленуму Верховного Суду України [5, с. 9–10].

Мета дослідження – розкрити мовні детермінанти, що визначають концепт «кримінальне право» у сучасному розумінні.

Здійснимо короткий аналіз розуміння концепту «кримінальне право». Право тісно пов'язане зі старослов'янським прикметником *«pravъ»*, що означало *правильний, прямиий* [6]. Корінь «прав» означає надсвідомість, вищу мудрість. Отже, «право» у прадавніх слов'ян – це наслідування природних правил, установлених природою (Богом) та їх дотримання. На цій основі сформувалися такі слова, як: *правда, право, прямо, правило, правильно, справедливість*, а також сучасний термін *«правознавець»* [Там само], тощо.

Аналізуючи термін «кримінальний», «карний» в російській мові («уголовный» – «уголовщина»), слід зазначити, що російською «уголовно» означає терміново, необхідно, важливо. В Етимологічному словнику М. Фасмера походження цього слова пов'язується з «головою», що у давньоруській мові мало також значення «вбитий». У семантичному зв'язку це поняття було запозичене з лат. *capitālis* («головний», потім «уголовный»)

[4]. Зокрема, на думку Пізані («Paideia»), це є безпосередньою калькою з лат. *capitālis* чи нім. *haupt-verbrechen* (кримінальний злочин, російською – «уголовное преступление»). Похідними, як зазначає І. Царьова, від «уголовный» є такі слова, як «уголовник», «уголовщина» [7].

В Етимологічному словнику юридичних термінів зазначено, що термін «кримінальне право» («уголовное право») походить від давньоруського слова «голова», одним із значень якого є «вбитий». У давньоруській мові «головник» означає «вбивця»; «головою клепати» – звинувачувати у вбивстві; «головничество» – відшкодування за вбивство родичам вбитого. Можливо, слово «голова» з'явилося в російській мові у результаті фонетичного запозичення з лат. *calva* – «череп, голова», або є калькою з лат. *capitalis* – «головний». Цікаво, що парафразом «загинути» є «скласти голову» [1, с. 28].

Початок дослідження кримінального права, як права південних, західних і східних слов'ян, можна віднести до XI ст., коли учені звернулися до використання у своєму арсеналі пізнання історико-порівняльного метода, застосувавши його до дослідження давньоруського права. Зародження цього досвіду, на нашу думку, можна пов'язувати лише з розвитком людини розумної. Адже поняття «звичаєве право», за твердженням Н. Толкачової, з'явилося й утвердилося в наукових працях представників історичної школи права лише на початку XIX ст. завдяки особливій увазі вчених до народного звичаю, який свого часу виконав важливу роль джерела права [2, с. 57]. Дослідження історії вітчизняного кримінального права XI–XVIII ст. віднаходимо в працях А. Яковлєва. Захопливими є думки дослідника щодо існування звичаю *кровної помсти*. Як вважає А. Яковлєв, спочатку помста не була обмеженою і мстилась одна родина іншій родині – звідки своє походження має злочинець. Але з часом, з розвитком культури, налагодженням добросусідських відносин «...необмежені акти помсти... стали вважатися шкідливими, які загрожують спокою й порядку» [3, с. 6]. Дослідження А. Яковлєвим історії вітчизняного кримінального права XI–XVIII ст. слід розглядати у концепті розвитку української історико-правової науки як його важливий етап.

Кримінальному праву в наш час приділяється надзвичайно велика увага, адже воно підтримує в державі правопорядок та виконує завдання передбачені в ст. 1 КК України: правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру та безпеки людства, а також запобігання злочинам. Суспільство і держава зацікавлені в стабільності кримінального закону, незмінності його основних, принципових положень у суспільстві. Стабільність закону є важливим чинником для забезпечення ефективної правозастосовної практики. Завдяки сучасному мовленню кримінальне право постійно реалізує свої можливості в забезпеченні комунікативних потреб суспільства.

Отже, створення лінгвістично вивіреного тексту кримінального права не є самоціллю. Головне завдання при цьому забезпечити правильне сприйняття тексту кримінального закону та змісту кримінально-правової норми її адресатом. Таке з'ясування власне і досягається за допомогою тлумачення кримінального права, а саме лінгвістичного його способу. Лексичний елемент норми права полягає у тому, що важливу роль у тлумаченні відіграє етимологія слів. Тому перспективами подальшого дослідження вбачаємо застосовувати прийом філологічної герменевтики, як паралелізм, піддаючи термінологію, що інтерпретується, індуктивному дослідженню, насамперед у тексті, у якому вона наявна.

Література

1. Алеев Р. Этимологический словарь юридических терминов. Москва : Векон, 2002. 33 с.
2. Толкачова Н. Є. Звичаєве право: навчальний посібник. Київ : ВПЦ Київський університет, 2005. 367 с.
3. Яковлев А. До питання про генезу копних судів на Україні. *Життя і право*. 1928. Ч. 1; 1929. Ч. 2.
4. Трихліб К. О. Загальноправова термінологія в слов'янській мовній групі: порівняльна характеристика. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88) 2017 С. 91.
5. Фріс П. Кримінально-правова політика Української держави: Теоретичні, історичні та правові проблеми : монографія. Київ, 2005. С. 42–48.
6. Царьова І. В. Сучасний український юридичний текст: лексико-дериваційна структура. Дніпро: ЛПРА, 2020. 446 с.
7. Tsareva I. V. Functional and derivative space of the legal text. *Advanced trends of the modern development of philology in European countries: Collective monograph*. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. P. 217–233.

Хріщева Олександра Георгіївна – магістрантка II курсу магістратури філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Науковий керівник – Форманова С. В., докторка філологічних наук, професорка кафедри української мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

**УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ:
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**